

related to the emotional and psychological states of man, his abstract thinking, and reproduces the many-sided spiritual synergy of the national language systems. Proceeding from these positions, the author analyzes semantics, framed expressions, synergetic functioning and anthropocentric orientation of names on the designation of sensory concepts in the comedy of Mykola Gurovich Kulish "Myna Mazaylo".

Key words: M. Kulish, synergetic, world view, concept, frame, synergetic language, Semantics, feeling, spirituality.

Ирина Гайдаенко

ДУХОВНАЯ СИНЕРГЕТИКА УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА
В КОМЕДИИ НИКОЛАЯ КУЛИША «МИНА МАЗАЙЛО»
(НА МАТЕРИАЛЕ КОНЦЕПТОВ ВОСПРИЯТИЯ)

Статью посвящено изучению концептов «ощущение», то есть вербализованных структур, проявление которых является результатом работы нашего мозга, функционирующие в произведениях М. Кулиша и воспроизводящие синергетику языка украинского народа. В частности, предметом исследования в работе является лексика чувственной сферы, которая, функционируя в нашей повседневной жизни и помогая выразить физические, психологические действия, тесно связана с эмоционально-психологическими состояниями человека, его абстрактным мышлением и воспроизводит многогранную духовную синергетику национальной языковой системы. Исходя из этих позиций, автор анализирует семантику, фреймовые проявления, синергетическое функционирование и антропоцентрическую направленность названий для обозначения чувственных концептов в комедии Николая Гурьевича Кулиша «Мина Мазайло».

Ключевые слова: М. Кулиш, синергетика, картина мира, концепт, фрейм, синергетика языка, семантика, ощущения, духовность.

УДК 81'366.54

Галина Гайдученко
(Херсон)

**ОСОБЛИВОСТІ СТИЛІСТИЧНОГО СИНТАКСИСУ П'ЄСИ МИКОЛИ
КУЛИША «МИНА МАЗАЙЛО»**

У запропонованій статті розглянуто особливості стилістичного синтаксису у п'єсі Миколи Куліша «Мина Мазайло». Виявлено та досліджено великий спектр синтаксичних засобів. Серед домінувальних – це повтори, обірвані, парцельовані, питальні та окличні речення. З'ясовано, що автор послуговується різними засобами стилістичного синтаксису, які, взаємодіючи між собою, створюють експресивну виразність оповіді, а також несуть семантичне навантаження, сприяючи смисловій конденсації й логічному вираженню думки.

Ключові слова: синтаксис, синтаксичні засоби, експресивний синтаксис, повтори, обірвані, парцельовані, питальні, окличні речення.

У вітчизняній лінгвостилістиці протягом тривалого часу питанням дослідження мови драми приділялась загалом незначна увага. Мовну тканину драматургічних творів аналізують Д.Х. Баранник, Г.М. Гай, С.Я. Єрмоленко, Г.М. Удовиченко, Г.П. Іжакевич. Мовотворчість Миколи Куліша майже не вивчена. Хоча його художньо довершені, гостроконфліктні твори вражають своєю актуальністю і сьогодні.

Ліна Костенко вважала таких письменників, як Микола Куліш «провидцями», «поводатарями своєї осліпшої від сліз нації», «діагностиками суспільства».

«Звучить, ніби вчора написано! – пише Ю.О. Карпенко у «Нотатках про ономастику Миколи Куліша». – Проти надмірностей і недоречностей у більшовицьких перейменуваннях писалося багато, ... але так гостро й дотепно, як Куліш, не виступив, мабуть, ніхто» [1, с. 88].

«Коли мати на увазі мову його творів, то можна сказати, що мало хто з «радянських» письменників 20-х років так дбав про свою мову, як Микола Куліш» – зазначав В.К. Чапленко [6, с. 443].

На думку В. Русанівського, «Мова Куліша – це цілий океан, особливо в таких гротескних драмах, як « Народний Малахій», «Мина Мазайло», «Патетичній сонаті» [5, с. 317].

Особливої уваги заслуговує драма «Мина Мазайло», у якій М. Куліш правдиво показав мовні конфлікти 20-х років минулого століття, наголосивши на необхідності відродження української мови, духовності, культури, на пробудженні почуття національної гідності.

Лесь Танюк назвав твір М. Куліша «Мина Мазайло» «філологічним водевілем», тому що розмовне мовлення персонажів є дуже специфічним, наповненим колоритністю народного гумору, поетичною глибиною висновків. Окрім живої, колоритної мови розгорнутих ремарок, монологічних, діалогічних чи полілогічних реплік письменник відкриває невичерпні багатства та мелодійність українського слова, яке вирізняється образністю, асоціативністю. У різних епізодах Куліш в оригінальній формі розкриває багатство, красу, національну своєрідність і неповторність української мови.

Сюжет п'єси «Мина Мазайло» розгортається довкола словесного конфлікту і представлений драматургом у лінгвістичних термінах. Філологічні суперечки між дійовими особами пов'язані з процесами українізації. Дружина Миколи Куліша згадувала, що, пишучи «Мину Мазайло», письменник «прочитував нам цілі лекції, говорячи про те, як мало на світі таких багатих та соковитих мов, як наша українська» [3, с. 699].

Виразність мови дійових осіб драми, як засіб розкриття їхніх характерів, зумовлює насиченість п'єси «Мина Мазайло» конструкціями експресивного синтаксису.

У драматичному творі автор використовує великий спектр синтаксичних засобів, притаманних розмовному стилю. Серед домінувальних – це повтори, обірвані, парцельовані, питальні та окличні речення, які мають величезні експресивні можливості.

У драмі «Мина Мазайло» Микола Куліш художньо обробляє конструкції, що є незакінченими у змістовому, структурному та інтонаційному плані.

Такі обірвані речення є відбитком живого усно-розмовного мовлення і пов'язані з певною мовленнєвою ситуацією. Окремі елементи думки у обірваних реченнях, використаних драматургом, не отримують вербального позначення з певною стилістичною метою і пояснюються певними причинами. Найчастіше у досліджуваному творі – це втручання іншої особи у мовлення мовця:

Рина – Дай я покажу, як писати! «Мрія воскресла. Папа міняє...».

Мати – Не папа, а Мина. Телеграма од мене... [4, с. 17].

Іноді драматург уводить обірвані речення, щоб підкреслити неспроможність мовця сформулювати думку або у разі пошуку потрібного слова чи виразу, наприклад:

Мокій – ...потому негайно до інституту культури, щоб ми наздогнали, щоб ми перегнали стару європейську... **Губа** підказав: – Буржуазну...

Мокій – Буржуазну культуру, щоб ми вийшли скоріш на високості... Щоб ми вийшли на високості... На високості... **Дядько Тарас** підказав: Національна... **Губа поправив:** Інтернаціональ... **Тьотя додала:** но-руської... [4, с. 64].

У драмі досить часто М. Куліш за допомогою обірваних речень передає загальне збудження, схвильованість героя: Баранова-Козино ще гірш захвилювалась: – За десять років я так одвикла од цього діла, що... Я вся хвилююсь. І не можу почати. Не можу! Ах, Боже мій, ну як його почати, як?... Мені, старій гімназіяльній вчительці... [4, с. 41].

Незакінчені у змістовому та структурному плані конструкції підсилюють емоційно-оцінне значення невербалізованої частини реплік.

Уля зітхнула : – Попрощався і пішов... Ти не скажеш, Рино, як він-чи хоч трохи закохався, чи... [4, с. 32].

Стилістичний прийом умовчання, використаний Миколою Кулішем, досить ефективний засіб образного відображення дійсності з метою досягнення тієї чи іншої стилістико-композиційної характеристики. Обірвані речення слугують для відтворення живого розмовного мовлення, а також для емоційно забарвленої авторської характеристики персонажів та подій драматичного твору .

Імітуючи усне розмовне мовлення, драматург вирішує певні стилістичні цілі, використовуючи парцельовані речення. Основні функції парцельованих конструкцій у драмі – це підсилювально-виокремлювальна та експресивно- емотивна.

У п'єсі «Мина Мазайло» спостерігається явище парцеляції другорядних членів речення. Воно підвищує загальну тональність тексту, акцентує авторську позицію.

Губа до Мазайла – Невже ви справді не вірите? – Не вірю!

Радянській владі не вірите? **Партії** ? [4, с. 68].

Уля – А як буде у вас подруга, щира й тепла... **Навіть гаряча** ... [4, с. 38].

Тьотя – Давайте всі гуртом помиримо рідного сина з рідним батьком. **По-милому, по-хорошому, їй –богу!**.. [4, с. 61].

Наявний у аналізованому творі і розрив граматичної структури речення на межі однорідних зв'язків. Однорідні підмети, присудки подаються як окремі фрази, зберігаючи при тому семантико-синтаксичну єдність: **Уля пошепки:** – А там у нього словники, книжки. Хвильові всякі. Тичини [4, с. 32]. Парцельовані конструкції, які складаються з однорідних присудків, дають змогу Миколі Кулішу підкреслити структурно-семантичну автономність думки, смислову залежність різних відрізків тексту. **Той, що з м'ячем** – А того, що ти не болієш за неї. І тільки псуєш... [4, с. 59]. Майстерно використовує Микола Куліш повторювані парцельовані члени речення. **Мокій** – На жаль, гарних українських кінокартин дуже мало... Дуже мало [4, с. 22]. **Мазайло** – Дайте мені слова! Слова! Води!.. Води!.. [4, с. 64]. **Дядько Тарас** – Ну й прізвище – Мазов-Лазов-Лоза-Залоза... А по-моєму, кращого не буде, як Зайломаз. Зайломаз! ... [4, с. 76]

Отже, імітуючи усне розмовне мовлення, драматург використовує повтор як засіб, що передає його спонтанність. Така побудова синтаксичної конструкції збільшує смислову виразність усього речення, сприяє підсиленню емоційної та логіко-семантичної наповненості повторюваного слова. Уже в самому явищі повтору закладено елемент експресії.

Досить часто М. Куліш намагається надати діалогу динаміки і експресивності завдяки питальним та окличним реченням. Ці синтаксичні структури виконують як зображальну, так і естетичну функції, передаючи ставлення автора до художньої дійсності та здійснюючи емоційний вплив на читача. Характерними для п'єси «Мина Мазайло» є запитальні конструкції з гіпотетичною модальністю. Завдяки семантиці припущення, переданої за допомогою вставних слів і модальних часток, питальні речення найбільш точно передають сумнів: **Баронова-Козино** – А ви його син? Вибачте не знала... Скажіть, змінили вам прізвище? Папа ваш так турбувався... Воно справді якесь чудне. Либонь, малоросійське? [4, с. 36]

Певного експресивного забарвлення надають запитальні повторювані конструкції, які виконують експресивно-видільну функцію, сприяють зміні інтонації з питальної на питально-окличну: **Баронова-Козино** – Ах, Боже мій! Невже забула? За десять років... Невже забула? [4, с. 41]

Окличні речення відіграють у драматургічному тексті важливу комунікативну роль. Репліки персонажів, короткі, динамічні, експресивні, утворюють єдиний змістовний художній ряд. **Рина** за копію: – Ослице! Дай я допишу! **Мати** вирвала назад: – Я сама! **Рина** – Дай, кажу! **Мати** – Я сама, кажу! [4, с. 25]

Велика кількість окличних речень – розповідних, спонукальних, питальних, односкладних і двоскладних – передають широкий діапазон емоційних і експресивних конотацій. **Мазайло** натхненно, але тихіш: – Вра! Вдарило, задзвонило, як на

Великдень... (Поцілував жінку). Отак! (дочку). Отак (знову жінку) і отак! [4, с. 27] **Мазайло** з радісним гнівом: – Заставлю! Виб'ю з голови дур український! А як ні – то через труп переступлю. Через труп!.. До речі, де він? Покличте його! Покличте негайно (Гукнув). Мокію! Чуєш? Гей, ти! [4, с. 28]

Найбільш функціонально активними з-поміж окличних речень із незаміщеними синтаксичними позиціями є еліптичні конструкції. Напр.: – **Мазайло** – **Мені слово!** [4, с.66]. **Тьотя** – Жодного додатка! Пропозицію... [4, с. 72]

Окличні нечленовані речення є особливим структурним типом, який служить у мовленні персонажів способом вираження емотивності, значення якої визначається в контексті й за допомогою інтонаційних засобів. Напр.: **Тьотя Мотя** – Годі вже! Годі! Дайте другим сказати [4, с. 77] **Мокій** весь час свердливши батька очима, зірвався з місця. Заходив: – Ні! Ні! Не дам! Не дозволю! І жодної лекції правильних проізношеній! Так... Бачите тепер, Улю, який я самотній? [4, с. 37]

Отже, Микола Куліш у п'єсі «Мина Мазайло» послуговується різними засобами стилістичного синтаксису, які, взаємодіючи між собою, створюють експресивну виразність оповіді, а також несуть семантичне навантаження, сприяючи смисловій конденсації й логічному увиразненню думки. І як відзначала відома дослідниця творчості М. Куліша Наталя Кузякіна: «Мина Мазайло» – справді філологічна п'єса, у ній багато власне мовознавчої уваги до слова, до емоційних барв та відтінків. Куліш був закоханий у красу і виразність рідної мови, слово – ніби покладене на долоню – мінилось перед ним і сяло веселкою. Чуйне вухо драматурга сприймало найтонші звукові нюанси слова, і, найбуденніше, воно звучало поезією слова або, навпаки, соковитим ляпасом. Слово було для Куліша зброєю в повному і абсолютному розумінні, він дбав про його точність і милувався його вагомою ошадністю». [2, с. 217].

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрієнко О. Ю., Карпенко Ю. О. Нотатки про ономастику Миколи Куліша / О.Ю. Андрієнко // Мова та стиль творів І. О. Буніна, М.Г. Куліша, О. І. Яновського. Зб. наук. праць. – К., 1994. – С. 81-93.
2. Кузякіна Н. Нариси української радянської драматургії. Частина 1 (1917–1934) / Н.Б. Кузякіна. – К.: Рад. письменник, 1958. – 240 с.
3. Куліш А. Спогади про Миколу Куліша // Куліш М. Г. Твори: В 2 т. – Т. 2: П'єси, статті, виступи, документи, листи, спогади / Упоряд., підгот. текстів, документ. Л. С. Танюка. – К.: Дніпро, 1990. – С. 695-753.
4. Куліш М. П'єси / М. Василенко, В. Загороднюк, І. Корольова. – Херсон: Гілея, 2012. – 360 с.
5. Русанівський В.М. Історія української літературної мови / В.М. Русанівський. – К.: Артк, 2002. – 423 с.
6. Чапленко В. Історія української літературної мови / В. Чапленко. – Нью-Йорк, 1970. – 448 с.

Halyna Hayduchenko

THE PECULIARITIES OF STYLISTIC SYNTAX IN MYKOLA KYLISH'S "MYNA MAZAYLO"

The peculiarities of stylistic syntax were studied in Mykola Kylish's "Myna Mazaylo". A large spectrum of syntactic devices was singled out and examined. Among the dominant ones there were repetitions, detachments breaks (aposiopesis); interrogative, exclamatory sentences. It was proved, that the different devices of stylistic syntax coordinating with each other created expressive significance of the description. Besides that having semantic load they were conducive to semantic condensation and logical expressiveness.

Key words: syntax, syntactical means, expressive syntax, repetitions, open, parceling, interrogative, exclamatory sentences.